

وزارت کشور

سازمان شهرداری ها و دهیاری های کشور

راهنمای عمل دهیاری ها در حفظ بهداشت محیط در حوادث غیرمترقبه

فروردین ۱۳۹۸

دکترها سنی عمرانی و خدمات روستایی

معاونت امور دهیاری ها

شرایط اضطراری و بلایای طبیعی در اغلب موارد موجب آسیب به مردم، دارائی‌ها، زیرساخت‌ها، اقتصاد و محیط می‌گردند. آسیب به مردم مواردی چون مرگ، جراحت، بیماری، سوءتغذیه و فشارهای روحی و روانی را شامل می‌شود. اگر شرایط اضطراری و خطرات و آسیب پذیری ناشی از آنها به شکل مؤثری مدیریت نشود اهداف توسعه پایدار با مشکل روبرو خواهد شد.

از آنجایی که حوادث و سوانح هر کدام به نوعی در سلامت محیط روستا تأثیر دارند بنابراین ضروری است دهیاری‌ها همپای دیگر واحدهای امداد و نجات و نهادهای درگیر در شرایط بحران در مراحل مختلف مدیریت بحران ایفای نقش نمایند تا ضمن پیشگیری از ایجاد شرایط وخیم‌تر متعاقب یک حادثه، به بهبود وضعیت در زمان مقابله و بازسازی شرایط بیانجامد. دهیاری‌ها بر اساس بندهای ۳۰ و ۳۹ ماده ۱۰ اساسنامه، تشکیلات و سازمان دهیاریها مصوب هیأت وزیران (۱۳۸۰/۱۱/۲۱) موظف به اتخاذ تدابیر لازم برای حفظ روستا از خطر سیل و نیز همکاری با واحدهای امداد رسانی در هنگام وقوع حوادث و سوانح غیرمترقبه و بلایای طبیعی می‌باشند.

داشتن برنامه عملیاتی برای اقدامات بهداشت محیط و مدیریت مناسب پسماندهای جامد در شرایط اضطراری ضروری می‌باشد. قابلیت اجرایی بودن و تأثیرات مثبت این برنامه در روند توسعه جامعه آسیب دیده مستلزم صرف وقت و هزینه و همکاری‌های بخشی و بین بخشی است. تقریباً تمام اقدامات مدیریت پسماند و بهداشت محیط در حوادث و سوانح غیر مترقبه ارتباط تنگاتنگ با عملکرد سایر گروه‌های کاری درگیر در عملیات دارد. بر این اساس اجرای برنامه‌های آموزشی، سازمان‌دهی و تشکیل تیم‌های عملیاتی، هماهنگی بخشی و بین بخشی ضروری است و می‌تواند منجر به اجرای رویه یکسان در عملیات بهداشت محیط در شرایط اضطراری شود.

اختلال در سیستم تأمین و توزیع آب آشامیدنی سالم و کافی، بهم خوردن چرخه تولید و توزیع و تهیه مواد غذایی، ایجاد اشکال در سیستم جمع‌آوری و دفع پسماندهای جامد و فاضلاب، از دست دادن سرپناه و آوارگی، مواجهه با اجساد و لاشه‌ها، ازدیاد خطرات ناشی از ناقلین واضح‌ترین صدماتی می‌باشند که می‌تواند متعاقب حوادث و سوانح ایجاد گردد که اگر خطرات ناشی از حوادث شیمیائی و بیولوژیکی را به آنها اضافه کنیم، ضرورت و اهمیت عملکرد صحیح و مناسب دهیاری‌ها جهت جلوگیری از شیوع و انتشار بیماری‌ها در محل آسیب دیده و حتی سایر نقاط را دوچندان می‌کند.

وظایف دهیاری در زمان بحران

مهم‌ترین اقدامات دهیاران را می‌توان در شرایط اضطراری به شرح زیر طبقه‌بندی نمود:

۱- هماهنگی با تیم‌های امداد و نجات در ایجاد و نظارت بر محل اسکان موقت آسیب‌دیدگان:

نظارت بر این محل‌ها به منظور رعایت شیب، جهت نور خورشید، بهداشت اطراف سرپناه، تأمین دمای مناسب، رطوبت، نظارت بر جمع‌آوری و دفع صحیح زباله، تهیه مناسب (کاهش خطرات ناشی از مصرف سوخت‌های ناقص) و سایر موارد ضروری است و در طول اسکان باید مرتب تحت نظارت بوده و اقدامات لازم برای جلوگیری از آتش سوزی، خفگی، گزش حیوانات و این قبیل موارد پیش‌بینی‌های لازم شده باشد.

۲- هماهنگی با مأموران وزارت نیرو و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به منظور کنترل و نظارت بهداشتی بر آب آشامیدنی در منطقه آسیب‌دیده:

آب یکی از مهم‌ترین عوامل اصلی است که در بحران‌ها باید بیشتر مورد توجه قرار گیرد زیرا به علت کمبود امکانات و نامناسب بودن منابع تأمین و توزیع به سرعت آلوده شده و در صورت عدم کنترل موجب انتشار بیماری‌های روده‌ای و همه‌گیری در بین آسیب‌دیدگان می‌شود. لذا حصول اطمینان از وجود کلر باقیمانده در حد مجاز (معمولاً یک میلی‌گرم در لیتر در محل مصرف) و فقدان آلودگی آب، سلامت مصرف کننده را تضمین می‌کند.

۳- همکاری با نهادهای ذیربط و تیم امداد و نجات در زمینه نظارت بر بهداشت مواد غذایی در شرایط بروز بحران و بلایا:

در شرایط بحران معمولاً انبارها و مخازن ذخیره مواد غذایی تخریب شده و شرایط تهیه، توزیع و نگهداری مواد غذایی در تمامی مراحل از ضروریات بوده و لازم است کارکنان دهیاری به طور دائم از ابتدای بحران تا پایان بر این امر نظارت داشته و از مصرف مواد غیر بهداشتی توسط مردم روستا جلوگیری به عمل آید. در این ارتباط اقدامات زیر توسط دهیاری در ارتباط با هماهنگی و همکاری با نهادها و ارگان‌های حائز اهمیت است:

- کنترل مشخصات بسته‌های کمک ارسالی
- کنترل غذا از طریق ارزیابی حسی و ظاهری غذا
- همکاری با تیم امداد و نجات و نمایندگان ادارات بهداشت در ارتباط با جلوگیری از عرضه غذاهای مشکوک و فاسد
- همکاری با نمایندگان ادارات بهداشت در ارتباط با نمونه برداری از مواد غذایی
- جلوگیری از فروش مواد غذایی توسط افراد سودجو و نیز فروشندگان دوره گرد مواد غذایی
- همکاری و نظارت بر بهداشت کارکنان مواد غذایی و وسایل حمل و نقل مواد غذایی
- نظارت بر انبارها، آشپزخانه‌ها، محل‌های طبخ و توزیع و نگهداری مواد غذایی در سطح روستا
- معدوم سازی مواد غذایی آلوده یا فاسد

• نگهداری باقیمانده مواد غذایی که بوسیله فرد یا افراد مسموم مصرف شده است جهت انجام آزمایشات لازم بر روی آنها که در اغلب موارد راهنمای خوبی برای پزشک و مسئولین وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی می‌باشد.

۴- کمک به کاهش اثرات مستقیم و غیرمستقیم بلایا:

پیامدهای مستقیم منفی بر روی سلامت مردم در شرایط بروز سیل و دیگر بحران‌ها عمدتاً شامل غرق‌شدگی، آسیب‌های ناشی از آوار، برق‌گرفتگی، سوختگی و انفجار، آلودگی‌های شیمیایی و هیپوترمی (سرمازدگی) می‌باشد. در حالیکه نتایج غیرمستقیم، مشتمل بر آلودگی منابع آب، شیوع بیماری‌های عفونی، سوءتغذیه و بیماری‌های مرتبط با فقر (از دست دادن اموال) و بیماری‌های ناشی از جابجا شدن جمعیت است. در این خصوص توجه دهیاری‌ها به موارد زیر الزامی می‌باشد:

• آلودگی منابع آب باعث افزایش پتانسیل بروز بیماری‌های واگیر از جمله: بیماری‌های منتقله از طریق غذای آلوده نظیر بیماری‌های ناشی از اشریشیا کلی، شیگلا، سالمونلا و ویروس هپاتیت A خواهد شد.

• آلودگی مدفوعی ذخایر غذایی، غلات و برنج نیز ممکن است موجب انتشار بیماری‌های عفونی گردد.

• مشکل دسترسی به آب سالم و توالت‌های بهداشتی، عدم رعایت بهداشت فردی، کمبود تغذیه و در کل شرایط بهداشتی نامناسب دلایل عمده افزایش بیماری‌های اسهالی هستند.

• بیماری‌های منتقله بوسیله ناقلین پس از بلایا بویژه پس از بروز سیل به میزان قابل توجهی افزایش می‌یابد. آب‌های راکد زمینه تغذیه مناسب برای ناقلین و پشه‌ها را فراهم کرده و منجر به بروز بیماری‌هایی نظیر: مالاریا، تب دانگ، عفونت‌های حاد تنفسی، اسهال، سالک و مشکلات پوستی، هپاتیت E، عفونت‌های گوارشی و لپتواسپیروز (تب شالیزار) و ... می‌شود.

• در بخش بیماری‌های غیرواگیر، موارد گزیدگی، بیماری‌های مشترک بین انسان و دام (هاری، سل، آنفلوآنزای پرندگان، تب مالت و ...) بویژه در شرایط بروز سیل به میزان زیادی افزایش می‌یابد.

• مهم‌ترین عامل بروز بیماری در مناطق سیل‌زده غالباً آب‌های آلوده هستند. از جمله مهم‌ترین این بیماری‌ها و نشانه‌های ابتلا به آنها به شرح زیر می‌باشند:

نام بیماری	علائم بیماری	راه‌های انتقال بیماری
وبا	استفراغ، اسهال، تب، دفع آب زیاد	نوشیدن آب آلوده
تب حصبه	تب، خستگی، سرگیجه، درد بدن، اسهال	خوردن غذای آلوده
هپاتیت A	تب، خستگی، اسهال و استفراغ، زردی پوست	دست آلوده

مهم‌ترین راه‌های پیشگیری، شستن دست‌ها با مواد ضدعفونی‌کننده و استحمام با آب تمیز می‌باشد. استفاده از آب تمیز برای شستن خود و وسایل، استفاده از آب بسته‌بندی برای نوشیدن و نیز استفاده از وسایل آشپزی و مواد غذایی غیرآلوده اهمیت زیادی در جلوگیری از بروز این بیماری‌ها دارد. دهیاری‌ها در این ارتباط و در صورت مشاهده هر یک از علائم بیماری‌های مذکور، موظفند هماهنگی و همکاری لازم با ادارات بهداشت، آب و فاضلاب روستایی و سایر نهادهای مسئول را معمول نمایند.

• پیامدهای طولانی‌مدت سیل غالباً شامل: معلولیت، مشکلات روانی، گسست‌های اجتماعی و مسائل بهداشتی مرتبط (افزایش رفتارهای ضد اجتماعی، خشونت، نزاع و ...)، ویرانی زیرساخت‌های بهداشتی (ساختمان کلینیک‌ها و مراکز بهداشتی-درمانی)، تخریب تأسیسات روستا نظیر شبکه توزیع آب و سامانه دفع فاضلاب، تخریب مراکز دفع و بازیافت پسماندهای منطقه، کاهش درآمد مردم و نیز کاهش قدرت خرید مواد و لوازم ضروری؛ می‌باشد.

• همکاری با نمایندگان سازمان دامپزشکی در ارتباط با جمع‌آوری لاشه و اجساد حیوانات در شرایط اضطرار و بلایا یکی از مهم‌ترین اقدامات دهیاری‌ها محسوب می‌شود.

۵- جمع‌آوری اطلاعات:

از ابتدای بحران تا پایان عملیات بطور مرتب باید اطلاعات مختلف با ذکر تاریخ، توسط دهیاران ثبت و جمع‌آوری شده تا ضمن بهره‌برداری از آن برای برنامه‌های بعدی در منطقه مورد استفاده قرار گیرد.

۶- آموزش مردم برای افزایش آمادگی و همکاری مناسب آنها در مواقع بروز حوادث و بلایا از اهمیت زیادی برخوردار است. ضروری است این مهم از طریق هماهنگی با دفاتر امور روستایی استانداری و سایر مراجع ذیربط و برنامه‌ریزی در طی سال انجام پذیرد.

بر همین اساس، برای کاهش اثرات حوادث غیرمترقبه و سیل در وضعیت بهداشت عمومی روستاها و نیز جلوگیری از گسترش بیماری‌های واگیر، ضروری است برنامه‌ریزی و اقدام دهیاری‌ها از طریق واحدهای امدادی و دستگاه‌های مسئول در جهت تأمین و توزیع آب و غذای سالم، جمع‌آوری پیوسته و دفع بهداشتی پسماندهای جامد و همکاری با نهادهای ذیربط در جمع‌آوری و مدیریت فاضلاب، کمک به اجرای برنامه‌های ایمن‌سازی و همکاری در مراقبت از آسیب دیدگان روستایی؛ بخوبی انجام پذیرد.

معاونت امور دهیاری‌ها - دفتر هماهنگی عمرانی و خدمات روستایی

فروردین‌ماه ۱۳۹۸